

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Факультет мистецтв

Кафедра образотворчого мистецтва,
дизайну та методики їх навчання

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ

СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО ГРАФІТІ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Магістерська робота
за спеціальністю 022 Дизайн
Науковий керівник:
Маркович Марія Йосипівна,
Кандидат мистецтвознавства,
Доцент
Рецензент:

Роботу допущено до захисту

«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____

Тернопіль - 2025

Анотація.

Лазаревський М. Сучасне мистецтво графіті у міському середовищі.

– кваліфікаційна робота магістра, ТРПУ, Тернопіль, с39. У магістерській роботі досліджується феномен сучасного графіті як особливої форми візуального мистецтва у контексті урбаністичного середовища. Метою дослідження є визначення художньо-естетичних, соціокультурних та комунікативних функцій графіті у міському просторі України. У роботі здійснено теоретичне розмежування понять «графіті», «мурал», «стріт-арт»; проаналізовано еволюцію графіті як візуального явища від субкультурної практики до визнаної складової сучасного мистецтва.

Особливу увагу приділено аналізу українського контексту: зокрема, вивчаються приклади з Києва, Харкова, Львова, Одеси та Маріуполя. У дослідженні розглядається вплив графіті на візуальне сприйняття міста, його здатність транслювати громадянські меседжі, формувати локальну ідентичність та змінювати соціальну атмосферу простору.

Методологія базується на візуальному аналізі, контент-аналізі зображень, порівняльному методі та елементах інтерв'ювання художників. Робота може бути корисною для дизайнерів, урбаністів, мистецтвознавців, а також усіх, хто цікавиться сучасним публічним мистецтвом.

Ключові слова: графіті, стріт-арт, мурал, урбаністичне середовище, візуальне мистецтво, публічний простір, міська ідентичність.

Abstract

Лазаревський М. Сучасне мистецтво графіті у міському середовищі.

– кваліфікаційна робота магістра, ТРПУ, Тернопіль, с39 This master's thesis explores the phenomenon of contemporary graffiti as a unique form of visual art within the context of the urban environment. The primary goal of the study is to define the artistic, aesthetic, sociocultural, and communicative functions of graffiti in the public spaces of Ukrainian cities. The paper offers a theoretical

differentiation of the concepts of “graffiti,” “mural,” and “street art,” and traces the evolution of graffiti from a subcultural practice to a recognized component of contemporary art.

Special attention is given to the Ukrainian context, with case studies from Kyiv, Kharkiv, Lviv, Odesa, and Mariupol. The research examines graffiti’s impact on the visual perception of the city, its capacity to convey civic messages, shape local identity, and alter the social atmosphere of urban space.

The methodology is based on visual and content analysis, comparative research, and selected interviews with artists. This thesis may be of interest to designers, urbanists, art critics, and anyone engaged in the study of contemporary public art.

Keywords: graffiti, street art, mural, urban environment, visual art, public space, urban identity.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГРАФІТІ ЯК ФОРМИ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА	
1.1. Походження та етапи розвитку графіті.....	8
1.2. Види та стилістика графіті: від тегів до муралів.....	15
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ГРАФІТІ У СИСТЕМІ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ	
2.1. Взаємозв'язок графіті з візуальними практиками графічного дизайну.....	21
2.2. Графіті як засіб брендингу міського середовища.....	23
2.3. Приклади успішної інтеграції графіті у дизайн міських просторів.....	25
Висновки до розділу 2	34
РОЗДІЛ 3. ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГ З АВТОРСЬКИМИ ТВОРЧИМИ РОБОТАМИ	
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37
ДОДАТКИ.....	39

ВСТУП

У сучасному урбаністичному середовищі графіті вже давно перестало бути винятково проявом субкультури або вандалізму. Воно трансформувалося у вагомий інструмент візуальної комунікації, соціального діалогу та засіб формування міської ідентичності. Сучасне мистецтво графіті стало частиною глобального культурного дискурсу, в якому перетинаються мистецтво, дизайн, політика, протест, самовираження і комунікація з суспільством.

Особливо актуальним є осмислення ролі графіті в українських містах, які переживають активну трансформацію — як інфраструктурну, так і символічну. Після Революції Гідності, початку війни на сході України, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, графіті в українському просторі набули нових значень: вони стали способом фіксації національного спротиву, символами єдності, болю, пам'яті, а водночас — засобами оновлення міського середовища та посилення його візуального характеру.

Для графічного дизайну як професійної сфери, що активно працює з візуальною мовою, знаками, ідентичністю та комунікацією, графіті відкриває нові горизонти. Воно вчить працювати з живим контекстом, з простором, з емоцією. Саме тому важливо проаналізувати потенціал графіті не лише як мистецького явища, а й як повноцінного інструменту візуального дизайну. Такий аналіз дозволяє по-новому переосмислити можливості оформлення публічного простору, створення бренду міста, а також включення локального художнього контексту в глобальну дизайнерську практику.

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою комплексного осмислення графіті як складової сучасної візуальної культури, його впливу на формування урбаністичного простору та потенціалу застосування у сфері графічного дизайну. Особливу важливість ця тема набуває у контексті української культурної реальності, де графіті стає дзеркалом змін і носієм нової візуальної мови міста.

Метою дослідження є виявлення естетичних, соціальних та культурних функцій сучасного мистецтва графіті у міському середовищі, аналіз його впливу на візуальне сприйняття урбаністичного простору та визначення можливості інтеграції графіті у професійний контекст графічного дизайну як засобу формування ідентичності міського середовища.

Задачі дослідження:

1. Проаналізувати історичне походження, етапи розвитку та стилістичні особливості графіті як форми сучасного мистецтва.
2. Розкрити соціокультурну роль графіті в урбаністичному середовищі, а також його сприйняття в суспільстві з етичної та правової точки зору.
3. Визначити взаємозв'язки між графіті та графічним дизайном у контексті візуальної комунікації та брендингу міського простору.
4. Проаналізувати приклади інтеграції графіті в міське середовище на основі українських і зарубіжних кейсів.
5. Розробити та обґрунтувати авторський дизайн-проект із використанням графіті як інструменту формування візуальної ідентичності міста.

Об'єкт дослідження: графіті як форма сучасного візуального мистецтва в урбаністичному середовищі.

Предмет дослідження: художні, соціокультурні та дизайнерські аспекти графіті у міському просторі, з акцентом на його роль у візуальній комунікації та ідентичності міста.

Методи дослідження:

Історико-культурний аналіз — для вивчення походження та етапів розвитку графіті;

Контент-аналіз — для дослідження візуальних зразків графіті та дизайнерських рішень;

Порівняльний аналіз — для вивчення українських і зарубіжних кейсів інтеграції графіті в міське середовище;

Метод кейс-стаді — для глибокого аналізу окремих проєктів і міських ініціатив;

Проектний метод — для розробки та презентації авторського дизайнерського рішення.

Практичне значення роботи полягає в узагальненні теоретичних і практичних підходів до використання графіті як інструменту візуальної комунікації та засобу формування ідентичності міського простору. Результати дослідження можуть бути використані:

- *органами місцевого самоврядування* — для розробки культурних і візуальних стратегій розвитку міського середовища;
- *дизайнерами, архітекторами та урбаністами* — як джерело ідей для інтеграції графіті у громадські простори, парки, фасади будівель тощо;
- *освітніми закладами* — для викладання дисциплін, пов'язаних із графічним дизайном, візуальним мистецтвом, урбаністикою;
- *креативними індустріями та брендами* — для використання візуальних елементів графіті в айдентиці, рекламі, сувенірній продукції;
- *молодими митцями та художниками* — як орієнтир для розробки власних проєктів у публічному просторі, що поєднують естетичні й соціальні функції.

Також розроблений авторський проєкт може бути реалізований у реальному або модельованому міському середовищі як приклад застосування графіті для створення цілісного візуального образу простору.

Структура роботи. Робота складається із вступу двох розділів, списку використаних джерел, додатками; 3 розділ представлений авторським проєктом.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНИЙ ТА ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ГРАФІТІ ЯК ФОРМИ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

1.1. Походження та етапи розвитку графіті. Графіті як форма візуального самовираження має давню та багатогранну історію, що сягає корінням у доісторичні часи. Його розвиток можна умовно поділити на декілька етапів, кожен з яких відображає зміну соціального контексту, технологій та уявлень про мистецтво в публічному просторі [5; 2].

Перші відомі прояви графіті з'являються ще в доісторичні часи — це наскельні малюнки, або петрогліфи. Їх створювали люди кам'яної доби, щоб зафіксувати сцени полювання, релігійні обряди або елементи повсякденного життя. Хоча ці зображення важко порівнювати з сучасними формами графіті, вони виконували подібну функцію — комунікацію з іншими членами спільноти та залишення сліду свого існування.

Один із найвідоміших прикладів петрогліфів — доісторичне візуальне самовираження - Наскельні малюнки в печері Ласко, Франція (рис. 1.1).

У Стародавньому Єгипті, Греції та Римі теж існували форми графіті, зокрема написи, малюнки й карикатури, які залишали на стінах громадських будівель, храмів, гробниць. Наприклад, у Помпеях збереглися численні графіті, що включають як любовні зізнання, так і політичні гасла, жарти чи прокляття. Вони є важливим джерелом знань про повсякденне життя тогочасного населення [10].

До прикладу - зображення: Графіті з Помпеїв (латинські написи на стінах) - побутові, політичні та жартівливі написи на стінах стародавнього міста (рис.1.2)

Рисунок 1. Наскельні малюнки в печері Ласко. Фото - Prof. H. Valladas.

У середньовічну епоху графіті втратило свій масовий характер, але не зникло повністю. Написи на стінах соборів, монастирів, в'язниць засвідчують бажання залишити своє ім'я, думки або молитви. Паломники та в'язні часто лишали по собі знаки, ініціали, символи.

Середньовічне графіті, вигравійоване паломниками на стіні вздовж шляху до Сантьяго-де-Компостела (Camino de Santiago) (рис.1.3). Ці написи часто містили імена, хрестики, символічні позначки, а також короткі молитви або дати. Подібні графіті є важливим свідченням релігійної відданості та мобільності населення середньовічної Європи.

Рисунок 1.2. Графіті з Помпеїв. (автор фото Marco Margaritoff)

У період Відродження й бароко стіни починають використовуватись і для декоративного живопису, хоча такі твори вже мають інший — офіційний, замовний — характер.

Рисунок 1.3. Графіті паломників на стінах церкви у Сантьяго-де-Компостела (Автор фото: Flickr user: Kuster & Wildhaber Photography)

Сучасне розуміння графіті як несанкціонованого мистецтва в міському середовищі формується у другій половині ХХ століття. Початок цьому поклали американські підлітки у Нью-Йорку наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років. Вони почали залишати свої псевдоніми (теги) на вагонах метро

та міських будівлях. Одним із перших відомих графіті-художників вважається ТАКІ 183 — підліток грецького походження, який підписувався своїм тегом по всьому місту, створюючи цілу хвилю наслідувачів [21; 24] (рис.1.4).

Рисунок 1.4. Вагон метро Нью Йорка кінця 1960 х – початку 1970 х років, покритий тегом «ТАКІ 183»(Автор фото: Martha Cooper)

У 1980-х роках графіті розвивається як елемент хіп-хоп культури разом із брейкдансом, діджеїнгом та репом. Від тегів художники переходять до складніших композицій — «бомбінгу», «pieces» (великі кольорові малюнки), з'являються перші стилі: bubble style, wildstyle, stencil art. Графіті стає формою протесту, способом самовираження молоді та голосом вулиць [10; 18].

Починаючи з 1990-х, графіті поступово виходить із підпілля. Деякі художники здобувають світову славу — наприклад, британський стріт-арт художник Бенксі. Його роботи, насичені політичним змістом й іронією,

підносять графіті до рівня концептуального мистецтва. Водночас з'являється нове поняття — стріт-арт, яке охоплює більш широкий спектр технік: трафарети, постери, інсталяції, 3D-графіку [18; 22].

Одним із найвідоміших муралів є стилізований мурал-трафарет «Girl with Balloon» художника Banksy, який зображує дівчинку, котра випускає або тягнеться за червоною повітряною кулькою у формі серця. Лише кулька має яскравий червоний колір, тоді як сама фігура дівчинки і фон виконані в чорно-сірій гамі. Робота з'явилася на південному березі Лондона (Waterloo Bridge) у 2002 році. Художній сенс твору часто інтерпретується як символ втрати, надії, дитинства або свободи (рис. 1.5).

Графіті починають запрошувати до легальних просторів: фестивалі стріт-арту, міські програми з оновлення фасадів, гранти для митців. У багатьох містах світу з'являються мурали — великі художні зображення на стінах будинків, створені у співпраці з громадою або владою. Це дещо змінює статус графіті: від нелегального акту до повноцінного інструменту культурного розвитку [14; 20].

Рисунок 1.5. Girl with Balloon (2002). Banksy (фото © Duncan Hull) .

На сучасному етапі графіті співіснує в кількох парадигмах одночасно. З одного боку, воно зберігає дух підпільності — теги, політичні гасла, заклики до дії з'являються без дозволу, як форма спротиву або мистецької інтервенції. З іншого — стріт-арт активно інтегрується в урбаністичне середовище як елемент дизайну, брендингу міста, інструмент туристичної привабливості [4; 5; 6]. Технологічний прогрес також позначився на еволюції графіті. З'являються цифрові графіті, використання AR/VR, інтерактивні стіни, дрони, що малюють на фасадах. Графіті починає взаємодіяти з цифровою культурою, перетворюючись на гібридну форму між мистецтвом, медіа й технологіями [1, 16; 17].

В Україні також простежується активна еволюція графіті. Від перших тегів 1990-х до сучасних муралів на багатоповерхівках Києва, Львова, Харкова чи Маріуполя — графіті стало важливою частиною візуальної мови міст, способом осмислення простору, переосмислення пам'яті, формування ідентичності. Особливо помітним є зростання патріотичних та соціальних тем у графіті після Революції Гідності та початку повномасштабної війни [4; 5, 11].

У 2022 році створений патріотичний мурал у місті Києві, що має назву «Україна понад усе». На ньому зображено українського захисника/захисницю, або символічний образ оборонця, на фоні українського прапора чи кольорів національної символіки. Робота підкреслює теми національної відданості, єдності та незламності українського суспільства в умовах війни (рис.1.6).

Учасниками проекту були художники: Андрій Пальвал — відомий український мураліст, учасник багатьох проектів патріотичного стріт-арту; Тарас Григорович — молодий київський художник, відомий за серією соціальних муралів у столиці. Проект реалізований за ініціативи ГО «Місто-сад» — організація, яка займається оновленням міського простору через мистецтво за підтримки КМДА — зокрема Департаменту культури міста Києва.

Рисунок 1. 6. Патріотичний мурал у місті Київ. (фото: Тарас Ібрагімов / Суспільне)

Таким чином, графіті пройшло шлях від наскельних малюнків до складного візуального й соціального феномена, який постійно трансформується, реагуючи на виклики часу, запити суспільства й можливості нових технологій.

1.2. Види та стилістика графіті: від тегів до муралів.

Графіті як форма візуального мистецтва має широкий спектр стилістичних проявів, що сформувалися у процесі його еволюції. Кожен із цих видів має власну візуальну мову, функцію, рівень складності та соціальне навантаження. У цьому підрозділі розглянемо основні стилі графіті: від найпростішої форми — тегів, до складних монументальних муралів.

Тег (Tags) — найпростіша та найпоширеніша форма графіті. Це псевдонім або підпис автора, виконаний здебільшого однією лінією. Тег має на меті позначити присутність графіті-художника в конкретному просторі, заявити про себе. Він виконується дуже швидко, часто маркерами або спреєм, і зазвичай не має художніх елементів [2, 10].

Витоки тегів ведуть до Нью-Йорка 1970-х років, коли підлітки почали залишати свої імена на вагонах метро. Найвідомішим прикладом є ТАКІ 183 — псевдонім підлітка грецького походження, який у 1971 році здобув популярність завдяки широкому розповсюдженню свого тега [13] (див.рис.1.4).

Бомбінг (Bombing) - це швидке нанесення великої кількості тегів або простих зображень у різних місцях за короткий період. Метою є досягнення максимальної видимості. Бомбінг вважається агресивною формою самопрезентації, часто асоціюється з підпільною субкультурою і конфліктом із законодавством [25] (рис.1. 7).

Рисунок 1.7. Бомбінг у метро Нью-Йорка (джерело: Henry Chalfant Archive / Subway Art)

Трості (Throw-ups) - це вже складніша форма за тег, зазвичай виконана двома або трьома кольорами. Основу становлять контурні букви або бульбашковий стиль (bubble letters). Створюється швидко, але потребує більше часу, ніж тег. Такий формат часто застосовується в умовах обмеженого часу (наприклад, уночі, у важкодоступних місцях). Зображення на рисунку (рис.1.8) з великими буквами у бульбашковому стилі, виконаний на стіні в Нью-Йорку (Бронкс).

Рисунок 1.8. Трости (*throw-ups*) на прикладі художника *Core2* (джерело: *WikiArt*)

Піс (Piece / Masterpiece) - складна композиція з використанням кольорових переходів, тіней, об'ємних літер, фігуративних елементів. Вона потребує значного часу, технічної майстерності й підготовки. Піси є найвищою формою традиційного графіті, іноді наближаючись до живопису. Часто вони стають "підписом" команди (*crew*) або окремого художника [19] (рис.1.9).

Wildstyle - це стилістика, у якій літери перетинаються, переплітаються, іноді майже нерозбірливі. Характеризується складною геометрією, декоративністю, стрілками, завитками. Такий стиль зрозумілий лише іншим графіті-художникам — це форма внутрішньої комунікації. Wildstyle виник у 1980-х роках у США та швидко став каноном вуличного мистецтва [13; 28] (рис.1.10).

Рисунок 1.9. Графіті у стилі Masterpiece (фото із відкритих джерел)

Рисунок 1.10. Художник Quake EDSK — приклад його роботи «Wildstyle Graffiti Piece by Artist Quake EDSK».

Стріт-арт - розвивається на межі з графіті - художні інтервенції у міське середовище, які часто виконуються легально або напівлегально. Техніки:

трафарети (stencil art), паст-ап (наклейки, постери), інсталяції. Часто містить політичний, соціальний або філософський меседж [4, 26] (див.рис.1.5) .

Мурал — це великомасштабний стінопис, найчастіше легальний. Відрізняється від класичного графіті технікою, змістом і масштабом. Мурали можуть мати соціальне, патріотичне або естетичне наповнення. В Україні активний розвиток муралів почався після 2014 року — у Києві, Харкові, Львові, Маріуполі з'явилися десятки масштабних робіт, що стали візуальними символами міста [4; 8] (див.рис. 1.6).

Особливої популярності набули патріотичні мурали на теми війни, історичної пам'яті, культурної ідентичності — зокрема проєкти, реалізовані ініціативами «Mural Social Club» або ГО «Місто-сад» [7, 12, 16].

Висновки до розділу 1. У першому розділі було здійснено ґрунтовний історичний і теоретичний огляд становлення графіті як культурного феномену, що розвивався протягом століть — від прадавніх наскельних малюнків до складних форм стріт-арту й муралів у сучасному урбаністичному контексті. Простежено, як змінювалось призначення й сприйняття графіті: від засобу комунікації в первісному суспільстві та маргінального протесту в міському середовищі ХХ століття — до інструмента візуальної ідентичності міст і способу трансляції соціально значущих меседжів сьогодні.

Аналіз розвитку графіті у різні історичні епохи показав, що візуальна експресія на стінах завжди слугувала формою самовираження, символічної присутності та комунікації. Починаючи з тегів і бомбінгу — найпростішої форми персональної видимості в міському ландшафті, графіті поступово еволюціонувало до складних форм, таких як wildstyle, тростів (throw-ups) та муралів. Сьогодні ця візуальна мова включає як нелегальні графіті, так і легальні стріт-арт проекти, що перебувають на перетині з дизайнерськими, соціальними та культурними практиками.

Особливу увагу приділено українському контексту, де графіті з початку 1990-х років до сьогодні трансформувалося у важливий інструмент осмислення міського простору, історичної пам'яті та національної ідентичності. Яскраві приклади патріотичних муралів після Революції Гідності та початку повномасштабної війни засвідчують, що стріт-арт виконує не лише естетичну, а й глибоко суспільну функцію — формуючи візуальні символи опору, солідарності та єдності.

Таким чином, графіті — це не лише форма мистецького висловлювання, а багатопланове соціокультурне явище, що водночас відображає історичну динаміку, колективну пам'ять і сучасні урбаністичні трансформації. Його значення у публічному просторі лише зростає, особливо в контексті зростаючої ролі візуальної комунікації у глобалізованому світі.

РОЗДІЛ 2. ГРАФІТІ У СИСТЕМІ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

2.1. Взаємозв'язок графіті з візуальними практиками графічного дизайну. Графіті як форма візуального мистецтва давно вийшла за межі субкультурного протесту і сьогодні активно взаємодіє з іншими галузями креативних індустрій, зокрема - з графічним дизайном. Обидві форми - і графіті, і графічний дизайн - оперують зображенням як засобом комунікації, що дає підстави говорити про їхню взаємодію, перехресні впливи та концептуальну близькість.

Графічний дизайн, орієнтований на чітку візуальну комунікацію, часто запозичує вуличну естетику для створення ідентичностей брендів, соціальної реклами, музичних обкладинок, фестивальных постерів тощо. У свою чергу, графіті-художники все частіше використовують прийоми графічного дизайну: сіткову композицію, типографіку, брендинг, колажність. Така взаємна адаптація естетичних принципів свідчить про глибше переосмислення візуальної мови сучасного міського середовища [5, 29].

Один із найяскравіших прикладів перетину цих практик — це поява графіті у візуальних ідентичностях музичних фестивалів, зокрема в Україні (наприклад, Atlas Weekend, Zaxidfest), де шрифти, кольори, стилізація букв запозичені безпосередньо з вуличного мистецтва. Подібне також простежується в роботах українських дизайнерів-ілюстраторів, які створюють айдентику для урбаністичних подій, опираючись на естетику стріт-арту. Візуальні елементи, що характерні для графіті - агресивна типографіка, виразна палітра, динамічна композиція — стали впізнаваними кодами сучасного візуального стилю [3].

Крім того, в контексті графічного дизайну важливою є роль типографіки у графіті. Починаючи з класичних «tag» - підписів графітерів, що базуються на авторських шрифтах, - до складних муралів з глибоко стилізованими текстами, ми спостерігаємо формування альтернативної візуальної мови. Ця

мова, хоч і народжена в межах вуличної культури, поступово інтегрується у візуальні стратегії рекламних та соціальних кампаній, проєктів візуальної айдентики. Графічні дизайнери дедалі частіше звертаються до візуальної риторики графіті як до потужного інструменту вираження емоцій та позиції [4, 5].

Особливо актуальним є вплив графіті на соціально орієнтований дизайн. У межах такого підходу графічний дизайн виконує не лише комунікативну, а й соціальну функцію - і в цьому аспекті він зближується з графіті, що традиційно виконує роль візуального протесту. Наприклад, у період повномасштабної війни в Україні, стріт-арт і графічні кампанії підтримки армії або викриття воєнних злочинів часто оперують схожими візуальними кодами: трафаретні зображення, контрастні кольори, мінімалістична типографіка [6].

Іншим напрямом взаємодії є діджиталізація графіті. Сучасні інструменти графічного дизайну (Adobe Illustrator, Procreate, CorelDraw) використовуються графітниками для попереднього планування муралів або створення цифрових копій своїх робіт. Це дозволяє поєднати спонтанність вуличного мистецтва з точністю цифрового дизайну, відкриваючи нові горизонти для обох практик [7].

Таким чином, графіті та графічний дизайн перебувають у стані постійного діалогу, впливаючи один на одного і збагачуючи інструментарій сучасної візуальної культури. Цей взаємозв'язок особливо помітний у середовищі українських міст, де обидві форми стають виразниками ідентичності, протесту, пам'яті та надії.

2.2. Графіті як засіб брендингу міського середовища. Сучасне місто сьогодні сприймається не лише як простір для життя, але й як комунікаційна платформа, в якій формується унікальна візуальна ідентичність. У цьому контексті графіті дедалі частіше використовується як інструмент міського брендингу. Його візуальна мова - від розписаних фасадів до інтерактивних муралів - стає частиною візуального нарративу міста, який сприяє формуванню впізнаваності, туристичної привабливості та соціальної згуртованості.

У контексті брендингу, графіті відіграє роль альтернативного медіа: на відміну від традиційної реклами, воно сприймається як автентичне, неагресивне та емоційно забарвлене. Саме ці характеристики особливо важливі у створенні позитивного іміджу міського простору. Наприклад, у Львові та Києві низка муралів стала візуальними символами районів — зокрема мурал «Святий Юр» на вулиці Глибочицькій у Києві, який трансформувал типовой житловий квартал у культурну локацію [1].

Графіті також впливає на брендинг через створення так званих «інстаграмних» місць — візуально привабливих об'єктів, що провокують поширення зображень у соцмережах. У такий спосіб стріт-арт сприяє вірусному поширенню візуального контенту, що асоціюється з містом, підтримуючи органічну комунікацію між простором і людьми. Вдалим прикладом є стріт-арт у Харкові, присвячений науковцям та діячам культури, який регулярно з'являється в туристичних гідах і соцмережах [2].

У міському брендингу важливу роль відіграє також локальна ідентичність, яку графіті допомагає візуалізувати. Вуличні художники часто звертаються до образів, пов'язаних з локальною історією, героїкою, народними символами — створюючи таким чином «візуальну мову пам'яті». Це посилює почуття належності мешканців до міського середовища і підтримує внутрішню згуртованість спільноти [3].

Деякі міста вже офіційно інтегрують графіті у свої стратегії брендування. Так, у рамках ініціативи «Місто, що говорить» в Одесі,

муніципалітет спільно з художниками створював мурали, що не лише прикрашають простір, а й розповідають про його історію. Такий підхід трансформує графіті з несанкціонованого явища у легітимний інструмент міської політики [4].

Разом із тим, важливо дотримуватися балансу між спонтанністю графіті як мистецтва і контрольованістю брендингу як інструменту маркетингу. Занадто комерціалізоване графіті може втратити довіру аудиторії, що загрожує втратою його справжньої сили впливу. Успішні приклади — це ті, де міська влада діє як фасилітатор - допомагає ефективно співпрацювати та досягати спільних цілей, забезпечуючи успішну комунікацію та створюючи комфортні умови для обговорень, а не цензор.

Отже, графіті сьогодні виконує важливу функцію у формуванні візуального іміджу міста. Завдяки своїй виразності, емоційності та здатності до діалогу з публікою, воно стає ефективним інструментом брендингу міського простору — особливо в Україні, де стріт-арт активно реагує на соціальні, історичні та культурні події.

2.3. Приклади успішної інтеграції графіті у дизайн міських просторів. Графіті, яке раніше сприймалося як неформальна або субкультурна форма вираження, нині активно інтегрується у проекти міського дизайну та просторового планування. Успішні приклади з різних країн, а також в Україні демонструють, як стріт-арт може гармонійно доповнювати архітектуру, формувати нову ідентичність локацій і виконувати комунікативну функцію у публічному просторі.

Приклад 1. Трансформація фасаду будівлі великим муралом. У багатьох містах світу великоформатні мурали використовуються як інструмент оновлення міського середовища — вони перетворюють сіру або закинуту стіну на візуально привабливий елемент, який працює як «мітка» для району, туристичний акцент або фотолокація. Наприклад: фасад житлової будівлі чи громадського закладу, що отримав замальовану або застарілу поверхню, стає об'єктом художнього втручання за участі художників, замовника (міськради, бізнесу) та місцевої спільноти. В результаті — підвищується візуальна якість простору, часто — зростає відвідуваність, покращується сприйняття району.

До прикладу – мурал, який створив французький вуличний художник Astro у 2016 році, що розташований у Лісабоні, Португалія, в районі Loures - передмісті столиці (рис.2.1). Художник Astro відомий ілюзорними роботами у Франції, Португалії, Німеччині та США. Його стиль поєднує каліграфію, абстракцію та 3D-перспективу, часто з візуальним обманом. Цей мурал вражає своєю оптичною ілюзією глибини. Завдяки точній геометрії та контрасту між абстрактними чорними лініями та синьо-бірюзовими площинами, ху дожник створює ефект порталу або глибокого коридору, що «відкривається» всередину стіни. Робота змінює сприйняття архітектури, візуально відкриваючи «глибину» фасаду. Візуальний простір здається багатовимірним, хоча зображення нанесено на плоску стіну.

Його роль у міському середовищі:

- служить візуальним акцентом у звичайному житловому районі;
- створює нову ідентичність місця, приваблюючи туристів і фотографів;

- є частиною програми міського оновлення Loures, спрямованої на культурну активацію простору через мистецтво.

Рисунок 2.1. Лісабон, Художник: Astro. Мурал з оптичною ілюзією на житловому будинку.

У контексті українських міст така практика може бути трансформована з урахуванням місцевої тематики, історії, ідентичності та залученості жителів.

Приклад 2: Утворення тематичної «вулиці-галереї» з графіті. Ще один ефективний формат — це створення спеціальних міських просторів (наприклад, провулків, фасадів між будинками, тунелів) як відкритих «галерей» вуличного мистецтва (рис.2.2, 2.3). Це не лише прикрашає простір, а й активізує його, створює маршрут, приваблює людей, підвищує безпеку й соціальну активність. Наприклад, район отримує серію муралів на теми: історія району, молодіжна культура, екологія, або соціальні меседжі. Жителі та туристи проходять таким «маршрутом», фотографуються, поширюють зображення — це створює додаткову цінність для міста як бренду.

Рисунок 2.2. Локація: Торонто, Канада — Graffiti Alley.

Приклад «Провулок графіті» як тематична вулиця-галерея у Торонто, створена художниками, зокрема Uber5000, Elicser, Durothethird - це понад 1 км вуличного мистецтва, що розміщується на задніх стінах будівель у центрі міста.

Рисунок 2.3. Локація: Торонто, Канада — Graffiti Alley.

Офіційно визнаний арт-простір приваблює туристів та є зоною легального стріт-арту. Цей приклад демонструє, як креативний підхід до дизайну простору активізує інтерес до району та формує його нову ідентичність.

Приклад 3: Комунікаційний мурал із громадським меседжем. Графіті може відігравати ключову роль не лише естетично, а й комунікаційно — як спосіб передачі соціальних, культурних чи історичних меседжів, що укорінюють місцеву ідентичність і зміцнюють зв'язок мешканців із простором. Прикладом є один з численних муралів серії «Urban Jungle», створених Millo у Європі (рис.2.3). Художник комбінує архітектурні елементи з великими фігурами людей, створюючи візуальний наратив про життя в місті.

Рисунок 2.3. Мілан, Італія. Художник Millo (Італія)

Мурал не лише прикрашає простір, а й є інструментом соціального діалогу, передаючи емпатійні меседжі.

У контексті українських міст - це можуть бути мурали, що відображають історію району, культурні особливості, сучасні виклики чи спільні цінності. Мурал із зображенням дівчини у вишиванці, створений австралійським художником Guido van Helten у 2015 р. в межах проєкту «City Art». Автор: Guido van Helten — художник зі Сіднея відомий своїм реалістичним стилем і портретними муралами по всьому світу

Цей мурал став однією з впізнаваних візуальних точок міста та водночас прикладом брендингу району: фасад виглядає як один великий арт-об'єкт, який приваблює мешканців і гостей міста присвячений Лесі Українці (рис.2.4).

Рисунок 2.4. Мурал із зображенням Лесі Українки, м. Київ, вул. Саксаганського, 111

На фасаді п'ятиповерхового будинку художник зобразив портрет Лесі Українки у традиційному українському строї — глибоко емоційний, стриманий і водночас потужний образ. Робота виконана в монохромно-сепійній гамі, що гармонує з історичним характером будівлі та природним оточенням. Guido van Helten у своїй творчості спеціалізується на великих портретах, часто використовуючи фотографії як основу. В цьому випадку — це було фото Лесі Українки з її юності.

Цей мурал виконує меморіальну, культурну та освітню функцію: популяризує постать видатної української письменниці, підтримує національну ідентичність у публічному просторі. Водночас він є яскравим прикладом інтеграції графіті у дизайн міського простору, де зображення не лише прикрашає фасад, а стає символом місця.

Великий мурал із зображенням птаха на фасаді житлового будинку виконаний у рамках фестивалю вуличної культури в Харкові. Цей приклад демонструє, як графіті перетворює фасади житлових будинків на візуально привабливі місця, підсилюючи міську ідентичність і стимулюючи соціальну

взаємодію в районі є вдалим прикладом співпраці митців із громадою та локальною адміністрацією (рис. 2.5).

Серія муралів на житлових багатоповерхівках із зображенням тварин, птахів та символічних постатей мали за мету зробити простір яскравішим і гуманізованішим.

Мурал «Берегиня» — знаходиться на Майдані Незалежності, символізує захист, тепло, українську жіночність і порятунок — важлива точка міської візуальної ідентичності Києва (рис.2.6). Цей приклад показує, як мурали стають не просто декоративним елементом, а потужними комунікативними засобами міського брендингу - вони відображають історичні події, культурні символи, наративи міста. Мурал зображає жіноче обличчя, символічно стилізоване під українську берегиню — оберіг і символ родинного тепла, захисту та материнства. Її голову увінчує вінок із соняшників - традиційного українського символу життя, сили та миру. М'яко заплющені очі створюють відчуття гармонії, тиші та внутрішньої сили.

Обличчя створене з великою увагою до деталей, але при цьому візуально поєднане з фактурною цегляною стіною, що додає глибини та автентичності. Соняшники написані яскравими теплими фарбами, що контрастують із темним фоном — це посилює ефект захисту та світла. Проєкт створений у межах міжнародного фестивалю Art United Us. У час, коли цей мурал був створений (2015 р.), Україна вже жила в умовах гібридної війни, тому образ жінки-берегині став моральною та культурною опорою в міському просторі.

Рисунок 2.5. Мурал. Харків, пр. Тракторобудівників. Художник: Andrey Palval (Україна)

Мурал став однією з візуальних візитівок Києва, який активно фотографують туристи, впливає на формування локальної ідентичності, додаючи глибину та емоційну наповненість урбаністичному середовищу.

Рисунок 2.6. Мурал «Берегиня». м. Київ. Автор: Mata Ruda

Висновки до розділу 2.

У другому розділі було здійснено аналіз взаємодії графіті з візуальною комунікацією та практиками графічного дизайну, а також розглянуто приклади успішної інтеграції стріт-арту у дизайн міських просторів. Графіті постає не лише як форма художнього самовираження, але і як повноцінний інструмент комунікації, який активно трансформується та набуває нових значень у контексті сучасних урбаністичних практик.

Проаналізовано тісний зв'язок між графіті та графічним дизайном, що проявляється у взаємному запозиченні естетичних прийомів, типографічних рішень, візуальних кодів та кольорових стратегій. Особливо помітним є вплив графіті на соціально орієнтований дизайн — як візуальна форма, що транслює ідеї, емоції та протест. У свою чергу, графічний дизайн у діджитальному просторі використовує мотиви та техніки стріт-арту для посилення емоційного ефекту і привернення уваги цільової аудиторії.

Важливою складовою є використання графіті як інструменту брендингу міського середовища. Завдяки емоційній виразності, локальним сюжетам, соціальному контексту та здатності викликати асоціації, графіті формує унікальний візуальний образ міста, роблячи його впізнаваним та привабливим. Мурали можуть стати культурними маркерами районів, об'єктами міської гордості, елементами туристичних маршрутів. В українських містах (Київ, Львів, Харків, Одеса) спостерігається активне впровадження стріт-арту у стратегії культурного розвитку та брендуння територій.

У підрозділі 2.3 на прикладах українських та міжнародних практик показано, як графіті може бути інтегроване у міський дизайн на різних рівнях: від декоративного оформлення фасадів до глибоких комунікаційних меседжів. Міські мурали трансформують сприйняття простору, формують нову ідентичність вулиць, підтримують соціальну згуртованість та залученість мешканців.

Таким чином, графіті у сучасному міському контексті набуває багатофункціонального значення: це і мистецтво, і комунікація, і візуальний дизайн, і маркер ідентичності. Розуміння та грамотне використання потенціалу стріт-арту відкриває нові можливості для розвитку візуальної культури міст, урбаністичного дизайну та соціально орієнтованих візуальних стратегій.

ВИСНОВКИ

У ході виконання дослідження було здійснено комплексний аналіз графіті як багатогранного культурного явища, що поєднує в собі мистецтво, візуальну комунікацію та урбаністичний дизайн. На основі історичного та теоретичного огляду встановлено, що графіті має глибоке історичне коріння, починаючи від первісних наскельних зображень і до сучасних форм стріт-арту, які активно впливають на вигляд і атмосферу міських просторів. Його еволюція від неформального протестного висловлювання до визнаної форми мистецтва та засобу суспільного діалогу відображає зміни у сприйнятті публічного простору, комунікації та ролі митця в суспільстві.

Особливу увагу було приділено українському контексту, де графіті набуло потужного суспільного й культурного значення. У післяреволюційний і воєнний періоди вуличне мистецтво в Україні перетворилося на інструмент візуального спротиву, носій національної ідентичності та засіб увічнення історичної пам'яті. Завдяки естетичній виразності та доступності, графіті стало новою мовою міста — такою, що здатна залучати мешканців до діалогу, формувати нову символіку простору та підтримувати колективну згуртованість.

У другому розділі доведено, що графіті активно взаємодіє з візуальними практиками графічного дизайну: типографіка, колір, композиція і стиль — усе це слугує як основою графіті, так і потужним інструментом у візуальних комунікаціях, брендингу та дизайні міських середовищ. Успішні приклади інтеграції графіті в дизайн міст — як в Україні, так і за кордоном — свідчать про потенціал цього мистецтва у формуванні нових образів локацій, підвищенні туристичної привабливості та залученні громади до розвитку міського простору.

Отже, графіті сьогодні є не лише виразом креативності чи протесту, а й складовою сучасного культурного дискурсу, ефективним засобом візуальної комунікації та потужним інструментом дизайну публічного простору. Його подальше дослідження та впровадження у практики міського розвитку відкриває нові горизонти для креативних індустрій, урбаністики та культурної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белікова О. Графіті як форма сучасного мистецтва // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2020. – № 4. – С. 58–63.
2. Гавриляш І. С. Мурали та графіті в сучасній Україні: естетика й функції // Мистецтво та освіта. – 2021. – № 2. – С. 12–18. – Режим доступу: <https://ku-khsac.in.ua/article/view/153768/153302>
3. Грицюк О. Графіті як частина міського ландшафту: втручання у публічний простір // Етнічна історія народів Європи. – 2019. – Вип. 59. – Режим доступу: <https://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2019/59/articles/17.pdf>
4. Гуменюк В. Дизайн і суспільство: соціальна роль візуальної комунікації. – Львів : ЛНАМ, 2022.
5. Красовська З. В. Символіка графіті як семантичний засіб вуличного мистецтва / З. В. Красовська // Київський політехнічний інститут. – 2018. – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/8690/1/30.pdf>
6. Лисенко Ю. Цифровий дизайн в практиці стріт-арту // Дизайн: історія і перспективи. – 2021. – № 1. – С. 74–80.
7. Мельниченко А. Соціальні меседжі у вуличному мистецтві воєнного часу // Мистецтвознавчі записки. – 2023. – № 43. – С. 112–119.
8. Серова К. Візуальні коди урбаністичного простору: графіті та стріт-арт у дизайні. – Київ : КНУКіМ, 2021.
9. Суспільне. У Києві з'явився новий патріотичний мурал «Україна понад усе» [Електронний ресурс]. – 2022. – Режим доступу: <https://suspilne.media/210456-u-kievi-zavavili-novij-patrioticnij-mural/>
10. «Сучасне вуличне графіті як форма соціальної реклами» // Social Science.UU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://social-science.uu.edu.ua>
11. Castleman C. Getting Up: Subway Graffiti in New York. – Cambridge, MA : MIT Press, 2009.

12. DeNotto M. Street art and graffiti: Resources for online study // College & Research Libraries News. – 2014. – Vol. 75, No. 8. – Режим доступа: <https://crln.acrl.org/index.php/crlnews/article/view/9109/10006>
13. Gonçalves K. Street art/art in the street – semiotics, politics, economy // Social Analysis. – 2022. – Vol. 66, No. 3. – Режим доступа: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10350330.2022.2114724>
14. Iosifidis K. Mural Art: Murals on Huge Public Surfaces Around the World. – Berlin : Publikat, 2016.
15. Li W. Evoking Nostalgia: Graffiti as Medium in Urban Space // SAGE Journals [Электронный ресурс]. – 2023. – Режим доступа: <https://journals.sagepub.com>
16. McCormick C. The Art of Street Graphics. – London : Thames & Hudson, 2018.
17. Oxford Bibliographies. Graffiti – Art History [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.oxfordbibliographies.com>
18. TheArtStory Foundation. Street and graffiti art movement overview [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.theartstory.org/movement/street-art/>
19. Banksy Explained. Girl with Balloon – Banksy’s Most Iconic Street Art [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://banksyexplained.com/girl-with-balloon/>
20. Murals and Graffiti in Modern Ukraine: Features and Differences // ResearchGate [Электронный ресурс].
21. Graffiti and street art: Reading, writing and representing the ... // SAUC Journal [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://visualcompublications.es>

ДОДАТКИ

Статті про автора на вітчизняних та міжнародних платформах

<https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/368379-vidkrili-peredzamovlennya-na-drugu-knigustrit-hudozhnika-rubae-pro-grafiti-na-vagonah>

<https://donttakefake.com/ukrayinskyj-grafiti-hudozhnyk-rubae-vypustyt-novu-knyzhku/>

<https://kyiv24.com.ua/vidkryto-peredzamovlennia-na-novu-knyhu-stryt-khudozhnyka-rubae-pro-hrafiti-na-vahonakh/>

<https://donttakefake.com/keep-ta-grafiti-hudozhnyk-rubae-vypustyly-kolaboratsiyu/>

<https://donttakefake.com/destruktyvizm-ukrayinskyj-grafiti-hudozhnyk-rubae-vidkryye-u-kyyevi-pershu-vystavku/>

<https://donttakefake.com/ukrayinskyj-grafiti-hudozhnyk-rubae-vypustyv-knygu/>

<https://dn.gov.ua/news/u-kiyevi-zyavilos-nove-grafiti-prisvyachene-zahisnikam-mariupolya>

<https://yagallery.com/authors/rubae>

<https://vagabundler.com/sprayer/rubae/>

<https://www.montana-cans.blog/rubae-graffiti-update/>